

พิชญพิจารณา (Peer Review)

สุวิมล ว่องวาณิช

พิชญพิจารณาในการประกันคุณภาพ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบความเหมาะสมของการบริหารจัดการเรียนการสอนรายวิชาหรือหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐาน ผู้ทำหน้าที่พิชญพิจารณาเปรียบเสมือนเพื่อนที่มีความปรารถนาดีต่อหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ มีใจเป็นกลาง ปราศจากอคติในการพิจารณา ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตรที่เข้าไปพิจารณา และให้ผลป้อนกลับในการประเมินที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้น ด้วยท่าทีที่เป็นมิตร

โมเดลพิชญพิจารณา มี 3 โมเดล ได้แก่ โมเดลการประเมิน (evaluation model) โมเดลการพัฒนา (development model) โมเดลความร่วมมือรวมพลัง (collaborative model) สองโมเดลแรกผู้ประเมินหรือผู้ทำหน้าที่พิชญพิจารณาจะมีบทบาทเหนือกว่าผู้ถูกประเมิน ด้วยความเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์สูง สามารถใช้ความชำนาญของตนเองในการตัดสินคุณภาพของหลักสูตรของผู้อื่น ต่างกันที่ โมเดลแรกเน้นการตัดสินคุณภาพของหลักสูตรแบบได้ตกมากกว่าโมเดลที่สอง ซึ่งเน้นการให้ข้อมูลเพื่อการปรับปรุงพัฒนาจากการวิเคราะห์หรือวินิจฉัยของผู้ประเมิน ความรู้สึกเป็นเจ้าของผลการประเมินในกลุ่มของผู้ถูกประเมินจะไม่มีในสองโมเดลนี้ เนื่องจากผู้รับการประเมินจะเป็นผู้รับฟังผลการประเมิน โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการประเมินเหมือนโมเดลที่สาม คือ โมเดลความร่วมมือรวมพลัง

ลักษณะของพิชญพิจารณาที่พึงประสงค์ควรเป็นแบบความร่วมมือรวมพลัง (collaborative peer-supported review) เป็นการพิจารณาแบบเปิด ยืดหยุ่น และกระบวนการไม่เป็นแบบสั่งการ เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้น ผลการประเมินจะไม่ชี้ขาดโดยอิงมุมมองของตนเองฝ่ายเดียว ให้ผู้รับการประเมินแต่ละคนมีโอกาสเลือกและสร้างเส้นทางตามความรู้ที่ตนเองมีอยู่ กระบวนการแบบนี้จะสนับสนุนให้มีการสะท้อนเชิงวิพากษ์ ทำให้แต่ละคนให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

โดยภาพรวม พิชญพิจารณาเป็นกระบวนการที่เกิดจากความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตร ต้องการได้ข้อมูลสะท้อนเชิงวิชาการ เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงาน การพิจารณาเป็นกระบวนการที่ทำให้มองเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยอิงประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การพิจารณาที่จะมีประสิทธิผลจึงต้องเกิดจากการเห็นคุณค่าของการได้ข้อมูลสะท้อนที่ช่วยในการปรับปรุงพัฒนา จึงไม่ควรเป็นกระบวนการที่เกิดจากการถูกบังคับหรือสั่งการให้ต้องทำ

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการพิชญพิจารณา จึงต้องมีการสื่อสารเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะได้จากพิจารณา ผู้ที่ทำหน้าที่พิชญพิจารณาต้องมีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานในลักษณะเดียวกับผู้ถูกพิจารณา ในกรณีของการพิจารณาหลักสูตร ควรเป็นบุคคลที่อยู่สาขาเดียวกันหรือสัมพันธ์กับหลักสูตรที่จะไปพิจารณา เป็นผู้มีความสมบัติเหมาะสมเป็นไปตามเกณฑ์ที่ สกอ.กำหนด ผ่านการพัฒนาให้เป็นผู้เข้าใจบทบาทหน้าที่และการปฏิบัติงานในกระบวนการพิชญพิจารณา เป็นผู้ที่มีใจเป็นกลาง ปราศจากอคติในการพิจารณา ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตรที่เข้าไปพิจารณา

บทบาทของผู้ทำหน้าที่พิชฌุพิจารณา

ผู้ประเมินต้องศึกษาทำความเข้าใจในการดำเนินงานของหลักสูตรที่จะประเมินจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (มคอ) การประชุมทีมพิจารณาพร้อมกัน เพื่อทำความเข้าใจในหลักสูตร การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน รวมทั้งการวางแผน/กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติ ทั้งนี้จะต้องตระหนักว่าพิชฌุพิจารณาที่มีคุณภาพต้องใช้เวลา โดยผู้ทำหน้าที่พิชฌุพิจารณา (reviewers) ต้องเข้าใจผู้ถูกพิจารณา และต้องไม่คิดว่าตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เข้าไปตัดสินผู้ที่ไม่เชี่ยวชาญ รวมทั้งต้องเข้าใจว่าคนที่ทำหน้าที่ประเมินผู้อื่นก็ได้ประโยชน์จากการเรียนรู้ในกระบวนการพิจารณาด้วย ดังนั้น กระบวนการทำงานของผู้ทำหน้าที่พิชฌุพิจารณาจึงควรมีลักษณะต่อไปนี้

1. การวางตัวบุคคลในทีมพิจารณา ผู้ประเมินที่จะรับงานประเมินต้องมีความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ร่วมทีม โดยเฉพาะความรู้ความชำนาญของสมาชิกในทีม ความถนัดในการประเมินองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในระบบประกันคุณภาพหลักสูตร ต้องมีผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการประเมินตามตัวบ่งชี้ที่ได้รับมอบหมาย และโครงสร้างของทีมสามารถประเมินหลักสูตรได้ครบทุกองค์ประกอบ

1.1 ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาของหลักสูตร โดยเฉพาะการประเมินหลักสูตรในองค์ประกอบที่ 5 เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ทีมประเมินต้องมีผู้ที่มีความชำนาญสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับสาขาวิชาของหลักสูตรที่ถูกประเมิน ต้องมอบหมายให้บุคคลที่มีคุณวุฒิสอดคล้องกับสาขาวิชาเป็นผู้รับผิดชอบ

1.2 ระดับการศึกษาของหลักสูตร ผู้ประเมินต้องเข้าใจธรรมชาติของการเรียนการสอนของหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษา เช่น ผู้ประเมินหลักสูตรระดับปริญญาตรี ก็ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์และชำนาญในการประเมินหลักสูตรระดับปริญญาตรี ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้ แต่หากทำหน้าที่ประเมินหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ผู้ประเมินต้องมีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยด้วย เนื่องจากเป็นจุดเน้นหลักของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่ต้องการสร้างผลผลิตที่มีความสามารถในการพัฒนาความรู้ได้ด้วยตนเอง

2. การให้ข้อมูลป้อนกลับ (feedback) ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งควรเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหลักสูตร เช่น หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต ถ้าจะสร้างนักวิทยาศาสตร์ที่ดี ผู้ประเมินต้องรู้ว่านักวิทยาศาสตร์ควรมีคุณสมบัติหรือลักษณะอะไรบ้าง หลักสูตรต้องมีการกำหนดสาระ (content) ที่สำคัญในโครงสร้างหลักสูตรอะไรบ้าง และควรมีการออกแบบการเรียนการสอนอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด ผู้รับผิดชอบหลักสูตรต้องออกแบบระบบประกันว่าหลักสูตรต้องดำเนินการอะไรบ้างเพื่อให้สามารถประกันได้ว่าผู้เรียนมีคุณลักษณะตามที่มุ่งหวัง หากไม่ได้สามารถประกันการผลิตผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินต้องสามารถวิเคราะห์ปัญหาของการบริหารจัดการหลักสูตร ต้องสามารถวิเคราะห์จุดเด่นจุดควรพัฒนาของหลักสูตรเป็น และชี้แนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรได้

3. การวิเคราะห์จุดแข็ง/จุดควรพัฒนาของหลักสูตร ผู้ประเมินต้องมีมาตรฐานหลักสูตรอยู่ในตัวเอง ต้องสามารถบอกได้ว่าหลักสูตรที่ดีต้องเป็นอย่างไร มีความรู้ทันความก้าวหน้าและความทันสมัยของหลักสูตรที่ตนเองประเมิน การประเมินหลักสูตรแบบพิชฌุพิจารณาจึงเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของคน

